

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Československo-izraelské vztahy mezi lety 1948 a
1967**

Vilém Vrážek

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

Československo-izraelské vztahy mezi lety 1948 a 1967

Vilém Vrážek

Vedoucí práce:

Mgr. Věra Tydlitátová, Th.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2022

.....

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Vznik státu Izrael s pomocí Československa	3
2.1	Pomoc s vyzbrojením Izraele	3
3.	Období příznivých vztahů	5
4.	Změna zahraniční politiky.....	6
5.	Politické procesy	7
6.	Vlna ochlazení vztahů	10
6.1	Vyzbrojování Arabů.....	10
6.2	Normalizace vztahů.....	12
6.3	Suezská krize a její dopad na vzájemné vztahy	12
6.4	Pokračující antipatie po válce na Sinaji	13
7.	Šedesátá léta	14
7.1	Proces s Adolfem Eichmannem	15
7.2	Rehabilitace a revize politických procesů.....	17
7.3	Druhá polovina šedesátých let	18
8.	Šestidenní válka a konec diplomacie	19
8.1	Reakce Československa	20
8.2	Pražské jaro	22
8.3	Reakce arabských států	24
9.	Sedmdesátá a osmdesátá léta	25
10.	Závěr	28
	Seznam použitých zdrojů	31
	Resumé.....	34

1. Úvod

Cílem této bakalářské práce je popsat vývoj a porozumět bilaterálním československo-izraelským vztahům mezi lety 1948 až 1967.

Vztahy mezi oběma zeměmi v rozmezí těchto let lze pokládat za velmi rychle se měnící, hojně co do počtu událostí, ale také reflektující dění probíhající studené války.

Tato práce má za úkol přiblížit roli Československa na zakládání samostatného židovského státu Izrael. Přiblížit, jak Sovětský svaz ovlivnil kurz zahraniční politiky ČSR a tím ochladil vztahy s Izraelem, jak působily procesy v 50. letech v Československu na vzájemné vztahy a jak Šestidenní válka ukončila diplomatické styky mezi oběma zeměmi.

Československo již v dobách první republiky mělo velmi dobrý vztah s židovskými obyvateli a usilovalo v Organizaci spojených národů o rozdělení Palestiny na arabskou a židovskou část. Působilo například ve zvláštním výboru pro Palestinu a předsedalo komisi pro zaručení a monitorování realizace plnění rezoluce OSN.

Československo bylo také jednou z prvních zemí, která Izrael uznala jako samostatný a nezávislý stát.

V tomto přátelském tónu pokračovala ze začátku i nová komunistická vláda po únorovém převratu v roce 1948. Československo sehrálo velmi významnou roli při zásobování Izraele zbraněmi, se kterými posléze vyhrál válku za nezávislost mezi lety 1948 a 1949. Zbraně do země proudily i přes embargo vydané Organizací spojených národů a Československo bylo jedinou zemí, která ho porušila.

V 50. letech Sovětský svaz změnil zahraniční politiku vůči Izraeli a s ním musely svůj kurs změnit i jeho satelity včetně Československa. Tak začala podpora arabských států ve vyzbrojování proti Izraeli a propaganda s antisemitským zaměřením. Od té doby se vztahy mezi zeměmi prudce zhoršovaly.

Zlomovým okamžikem v bilaterálních vztazích byl vykonstruovaný politický proces s Rudolfem Slánským a spikleneckým centrem, který proběhl v roce 1952 a byl založen na antisemitismu a také antisionismu. Izrael byl kvůli tomuto procesu velmi rozhořčen a nedokázal si vysvětlit tak náhlou změnu v československé politice.

Další událostí, která negativně ovlivnila vzájemné vztahy, byla Suezská krize, kdy Izrael zaútočil na egyptskou Sinaj a obsadil i Suezský průplav, kterým denně proudilo velké množství lodí s nákladem. Československo v tomto konfliktu oficiálně podpořilo Egypt a došlo tak k dalšímu ochlazení vztahů mezi zeměmi.

K úplnému přerušení vztahů mezi zeměmi došlo v reakci na Šestidenní válku, kterou rozpoutal Izrael v červnu roku 1967 útokem na okolní arabské státy a všechny země komunistického bloku (kromě Rumunska), tím omezily nebo zcela přerušily bilaterální vztahy (především Sovětský svaz a také Československo).

Tato práce vychází ze sekundárních zdrojů, předkládá a zkoumá zásadní události, které ovlivnily bilaterální vztahy a věnuje se změnám v zahraniční politice Československa v reakci na kurs politiky Sovětského svazu.

Cílem této práce je zjistit, jak se mění postoj Československa vůči Izraeli v rozmezí let 1948 a 1967, jaké události zapříčinily odchýlení zahraniční politiky a do jaké míry se zhoršilo postavení Židů v československé společnosti vzhledem k vzájemným vztahům obou zemí.

Práce je spíše zaměřena na československou věc pohledu, ale i přes to poskytuje nejdůležitější reakce izraelské vlády a obyvatelstva na nejzásadnější události, které se staly v průběhu sledovaných let.

Lze říci, že ve sledovaném období bylo Ministerstvo zahraničních věcí zcela podřízeno Komunistické straně Československa a nejednalo tak samostatně. Jakákoliv reakce na probíhající události musela být schválena komunistickým vedením, potažmo vedením v Sovětském svazu, které bylo v této věci vždy nadřazené zájmům Československa.

S tím souvisí i výběr a obsazení vyslanectví Československa v Tel Avivu, do jehož služeb mohli být dosazeni pouze předem prolustrovaní kandidáti, kteří plně souhlasili se zahraniční politikou vedenou Sovětským svazem. Vědělo se o nich, že nebudou vybočovat z řady a protěžovat jiné zájmy.

2. Vznik státu Izrael s pomocí Československa

15. května 1948, v den, kdy skončila britská okupace Palestiny, vyhlásilo Národní shromáždění Izraele vznik státu Izrael. Československo bylo nejen jednou z prvních zemí, které uznaly Izrael, ale také sehrálo klíčovou roli při zajišťování nezávislosti nového státu. Prezident Edvard Beneš, ministr zahraničí Jan Masaryk a státní tajemník při ministerstvu zahraničních věcí Vladimír Clementis byli nejvíce angažovanými politiky v Československu, kteří podporovali vznik samostatného Izraele, a to nejen na poli mezinárodních institucí.

Tato podpora byla také ukotvena v rámci programu OSN, kdy Československo působilo ve zvláštním výboru pro Palestinu a také předsedalo komisi pro zaručení a monitorování realizace plnění rezoluce OSN o konci britského mandátu nad Palestinou, vytvoření státu Izrael a determinaci jeho hranic.¹

2.1 Pomoc s vyzbrojením Izraele

Židovský stát byl od počátku vystavován agresím a byl nucen bránit své území. Nejvýznamnější skupinou k ochraně Izraele v tomto směru byla organizace Hagana (obrana), která působila na území Palestiny již od 20. let 20. století i přes nesouhlas britských sil v zemi. Největším problémem při obraně země byl nedostatek zbraní a munice. Organizace se snažila shánět zbraně všemi dostupnými prostředky. Samozřejmostí bylo využívání skladů Britů za Druhé světové války a také shromažďování munice z center bojů na Blízkém východě. Poté také došlo k organizování sítě spolupracovníků Hagany pro zajišťování zbraní. Po reorganizaci Hagany v regulérní armádu se všemi hlavními složkami bylo potřeba více zbraní i v reakci na okolní arabské státy, které plánovaly invazi do židovské části Palestiny.²

Téma dodávky zbraní Izrael konzultoval s Československem a po společné dohodě začaly zbraně do Izraele proudit v lednu 1948. Prvních 4 500 pušek, 200 kulometů a 5 040 000 nábojů bylo přepraveno do Belgie a odtud lodí do Haify.

¹KAPLAN. Československo a Izrael v letech 1947-1953. 1993. str. 9-10

²DUFEK, ŠLOSAR. Československá materiálně technická pomoc Izraeli. 1993. str. 111-112

Po vzniku Státu Izrael byly zbraně většinou přepravovány letecky nebo po železnici a loděmi. Kromě letadel byla do Izraele dodaná řada pěchotních zbraní a munice, ale také minomety a další těžké zbraně.

Vznikl také letecký most ze Žatce a Kunovic, který byl postaven především díky americkým pilotům a dopravním letounům, které Izrael získal z přebytků americké armády.

Trasa vedla do Jugoslávie a Maďarska, kde letouny převzaly izraelské posádky a označily je izraelským státním znakem.

Celkem bylo dodáno téměř 35 000 pušek a 9 000 kulometů s více než 81 miliony kusů střeliva, 100 minometů, 28 kanónů, 145 leteckých kulometů s více než 13 miliony kusů střeliva, plamenomety, 400 km telefonního kabelu, výbušniny a mnoho dalších materiálů.³

Je třeba také zmínit, že na dodávku zbraní bylo vydáno embargo od OSN a Československo se tak dopouštělo porušení této rezoluce. Dodávka zbraní a munice byla povolena od Sovětského svazu, který měl v Československu stále větší vliv. Po komunistickém převratu v únoru roku 1948 se Československo stalo tzv. satelitem Sovětského svazu a v podstatě bylo pověřeno úkolem pomoci Izraeli a získat ho na svou stranu jako první stát se socialistickým zřízením na Blízkém východě. Dodávky zbraní tedy nebyly darem Československa, ale předmětem vysoké politiky Sovětského svazu. Stejně tak můžeme považovat výcvik židovských dobrovolníků v Československu v roce 1948.⁴

Ačkoli se zdálo, že hrozba mezinárodních problémů v důsledku porušení zbrojního embarga OSN je vážná, pro Československo to nemělo žádné reálné dopady. Celý prodej zbraní byl tolerován SSSR a prozatím sloužil i účelu Moskvy. Tak bylo Československo touto mocností na mezinárodní scéně chráněno. Na druhé straně USA neprotestovaly, s výjimkou diplomatických nót, které se týkaly zejména amerických občanů. Podpora Izraele nepřekročila jejich zájem.⁵

³BURIAN. 2013. [<http://www.vhu.cz/prubeh-a-podrobnosti-cs-vojenske-pomoci-izraeli-na-konci-40-let/>]

⁴TATEROVÁ. 2018. str.122-124.

⁵FRANK, KLÍMA, GOLDSTEIN. 2017.

Vyzbrojení armády se ukázalo jako potřebné bezprostředně po vyhlášení státní nezávislosti, kdy okolní arabské státy (Egypt, Jordánsko, Sýrie, Libanon a Irák) napadly nově vzniklý stát Izrael. Tento konflikt vyústil v První arabsko-izraelskou válku, která trvala do začátku roku 1949. Izraelská armáda byla schopna arabské síly odrazit a zvítězit, avšak s minimálně 6 000 oběťmi na své straně.

Po této válce bylo nuceno na 725 000 Arabů opustit své domovy a vydat se do sousedních zemí. Jejich města a vesnice zabrali Židé a rozšířil tak plánované území Izraele o třetinu oproti návrhu rozdělení hranic z roku 1947.⁶

3. Období příznivých vztahů

V Československu, jak již bylo zmíněno, proběhl komunistický převrat, a to v rozmezí dní 20.-26. února 1948. V březnu přišel o život ministr zahraničních věcí Jan Masaryk (dodnes není jisté, jestli byl někým zavražděn nebo spáchal sebevraždu). Prezidenta Edvarda Beneše vystřídal Klement Gottwald. I přes tyto změny si Československo zachovalo kladný poměr k zřízení židovského státu v Palestině a pomoc uprchlíkům ze zemí východní Evropy, kteří se pokoušeli dostat do Palestiny pokračovala.

Československo patřilo k prvním zemím, které uznaly samostatnost státu Izrael. Ještě v květnu téhož roku byl pověřen první vyslanec v Praze – Ehud Avriel, který v Praze dohlížel na dojednávání smluv o dodávkách zbraní a problematiku uprchlictví.

Bilaterální vztahy těchto dvou zemí se od začátku jevily slibně a nic nenasvědčovalo tomu, že o pár měsíců později dojde k přehodnocení situace kvůli odklonu sovětské politiky od podpory Izraele.

Židé v Československu měli plnou podporu ve věci vystěhování se do Izraele. Mezi lety 1948 a 1949 se tak odstěhovalo na 19 000 lidí. Toto číslo představovalo celou polovinu československých Židů, kteří přežili Druhou světovou válku.

⁶POJAR. 2009. str. 53-54.

V Izraeli i v Československu vznikaly spolky na podporu přátelství a soudržnosti, jak na politickém poli, tak na poli ekonomickém. Různé družební aktivity napříč společenským spektrem vznikaly v Praze i v Tel Avivu.

10. listopadu 1948 vznikl Svaz československo-izraelského přátelství.⁷

4. Změna zahraniční politiky

Od roku 1949 se postupně začalo projevovat odchýlení souhlasné zahraniční politiky vůči Izraeli, které vyvrcholilo na přelomu roku 1951/1952 a přerostlo v podstatě v nepřátelství Československa s Izraelem. Toto nepřátelství se stupňovalo především ze strany Československa. Izrael se snažil udržet alespoň vzájemný respekt obou zemí a hospodářskou spolupráci, avšak Československo nemělo zájem, dokonce by se dalo konstatovat, že ze strany Československa šlo o antipatii až averzi.

Tento vývoj byl samozřejmě určen především politikou Sovětského svazu, který bojoval pomocí Československa o Izrael, ale nedařilo se mu. Svědčí o tom například parlamentní volby, které proběhly v Izraeli 31. ledna 1949, kdy komunisté získali pouze 3,51 % hlasů. Vedení Sovětského svazu sice nečekalo nějakou významnou pozici komunistů, ale doufali ve výhru levicově orientovaných stran. Avšak ani k tomuto výsledku se nedopracovali.

Jedním z hlavních důvodů pro změnu kurzu zahraniční politiky byla půjčka ve výši sto milionů dolarů od Spojených států Izraeli. Komunistické vedení jak v Československu, tak v Sovětském svazu porozuměli tomuto kroku jako snahu Izraele o přiklonění se na Západ a upsání Izraele pod taktovku imperialistických států. Další ránu do přátelství zemí zasadil výcvik důstojníků izraelské armády ve Spojených státech, Izrael už tak nemohl být brán na zřetel jako spřátelená země. Dalšími pomyslnými „kolíky do rakve“ bylo proudění kapitálu ze Spojených států, a dokonce i zprávy o možné výstavbě amerických vojenských základen.⁸

⁷YEGAR. 1997. str. 118-120.

⁸KAPLAN. Československo a Izrael v letech 1947-1953. 1993.str.81-83.

Dalším příkladem odchýlení zahraniční politiky je také příjezd prvního československého vyslance do Izraele dr. Eduarda Goldstückera, který jasně vyjádřil svůj postoj už na uvítacím setkání. Konalo se v Tel Avivu v únoru 1950, kde se vyjádřil, že Izrael musí chápat, že Československo je čistě lidově demokratickou zemí a že dřívější Československo již neexistuje a nikdy se nevrátí. Proto by mělo být přátelství zemí založeno na respektování socialistického zřízení a vůle lidu a nespojování si Československa v souvislosti s dolary a zbraněmi jako tomu bylo dříve.

Počátkem roku 1950 se ochlazování vztahů mezi zeměmi dotklo také uprchlíků, kteří chtěli odcestovat do Izraele. Ti uprchlíci, kteří už měli svůj pas, mohli odcestovat. Problém nastal u lidí, kteří si o pas a povolení k odcestování nově požádali. Čekalo je předvolání na policii a vysvětlování důvodu k odchodu. Nakonec je policie přesvědčovala k setrvání v zemi. Vydání pasu bez těchto překážek byli ušetřeni pouze staří lidé, kterým bylo dovoleno vycestovat bez udání jakéhokoliv důvodu.⁹

5. Politické procesy

Vyvrcholením nepřátelství mezi Československem a Izraelem byly uměle vykonstruované politické procesy v čele s Rudolfem Slánským.

Tyto spory začaly v listopadu 1952 pod oficiálním názvem „Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským“. Bylo zde obžalováno třináct funkcionářů Komunistické strany Československa a v jeho závěru bylo odsouzeno jedenáct lidí k trestu smrti.¹⁰ Mimo Rudolfa Slánského zde figurovali: Bedřich Geminder, Ludvík Frejka, Josef Frank, Vladimír Clementis, Bedřich Reicin, Karel Šváb, Artur London, Vavro Hajdů, Evžen Löbl, Rudolf Margolius, Otto Fischl, Otto Šling, André Simon. Všichni byli obviněni z trestných činů velezrady, vyzvědačství, sabotáže a vojenské zrady.¹¹

⁹YEGAR. 1997. str. 122-123.

¹⁰SIEBER, ZÍDEK. 2009. str. 130.

¹¹Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1953. s. [5]. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:793542a0-2a0a-11e3-bd38-5ef3fc9ae867>.

Proces byl předem organizovaný, držel se scénáře, ve kterém byli obžalovaní nuceni odříkávat napsané přiznání, které obsahovalo nesmyslná obvinění z trestných činů a doznání se k nim. To vše bylo vedeno v antisemitském duchu. Všichni Židé v komunistické straně byli vedeni jako „sionisté“ a také jako „kosmopolité“, jména obžalovaných doplňovalo vysvětlení, že tito lidé měli židovský původ.

12.12.1951 zatkla Státní bezpečnost také československého vyslance v Tel Avivu Eduarda Goldscheidera, byl obviněn spolu se „spiklencekým centrem“.¹²

Od začátku procesu se zvedla v Československu vlna antisemitismu a nevole proti sionismu. Toho si všiml také izraelský vyslanec, který poznamenal, že nálada v Československu připomíná „ovzduší antisemitismu“ jako v Dreyfusově aféře.

Dlouho na sebe nenechaly čekat reakce Izraele a jeho obyvatel, kdy se politici i občané země vymezovali vůči tomuto procesu. Takovou reakci však komunistické vedení Československa očekávalo. Podařilo se mu zpřetrhat přátelské vazby ČSR a Izraele. Veškerá pomoc, která se uskutečnila v rámci budování samostatného Izraele mezi lety 1947-1949 od Československa, byla nyní chápána jako nepřátelská a protistátní činnost sionistů. Veškerá spolupráce jak na ekonomickém, tak na politickém poli, byla brána jako vlastizrada a špionáž. Definitivně skončila éra přátelství těchto dvou zemí a začala éra nepřátelství.¹³

V procesu byli kromě československých obžalovaných také občané Izraele, kteří byli zadrženi Státní bezpečností a byli nuceni účastnit se vykonstruovaného procesu.¹⁴ Jednalo se o Mordechaje Orena, který byl členem izraelské levicové strany Mapam a obdivovatel Sovětského svazu, a jeho příbuzného Šimona Orensteina.¹⁵ Kromě nich byl také zadržen izraelský vyslanec v Československu Mordechaj Kubovi a s ním i další zaměstnanci izraelské ambasády v Praze.

¹²SIEBER, ZÍDEK. 2009. str. 130.

¹³KAPLAN. Československo a Izrael v letech 1947-1953. 1993. str. 88.

¹⁴YEGAR. 1997. str. 155.

¹⁵HABERMANN, Tomáš. Souzen bude sionismus. *Paměť a dějiny*. 2017, XI (03). str.42. ISSN 1802-8241.

Po zadržení Rudolfa Slánského docházelo k hromadnému zatýkání stovky Židů na celém území Československa. Výslechům se nevyhnuli ani českoslovenští zaměstnanci izraelské ambasády, režim je nechával posléze také sledovat. V médiích byli tito lidé popisováni jako špionážní centrum Západu a veřejnost byla těmito tezími nakloněna.¹⁶

Po odsouzení Slánského přišlo na řadu obnovení vyšetřování obžalovaných Orensteina a Orena. 5. srpna 1953 byl uskutečněn veřejný soudní proces se Šimonem Orensteinem, spolu s ním bylo obviněno deset dalších osob, všichni bez jednoho židovského původu. Obžalování čelili trestným činům špionáže, zrady a sabotáže.

Celý soudní proces se nesl v duchu silně antisemitském, obžalování čelili urážkám ze strany soudu, byla napadána jejich víra i původ. Státní žalobce požadoval pro Orensteina trest smrti, avšak soud rozhodl o „pouhém“ odnětí svobody na doživotí.

Orenův případ přišel na řadu 9. října 1953, přičemž toto soudní líčení bylo utajené před veřejností a přítomni byli pouze dva vyšetřovatelé ze Státní bezpečnosti. Oren byl nucen všechny důkazy o jeho nevině, které shromáždil, nepředkládat a nesměl si pozvat ani svědky na svou obhajobu. Při líčení Oren odvolal svá předchozí přiznání a tvrdil, že byla vynucená mučením od příslušníku bezpečnosti. Odmítl také obvinění ze sionismu.

V rozsudku soudce uvedl: *„Oren si zaslouhuje trest smrti, ale vzhledem k tomu, že je cizincem vychovaným v kapitalistické zemi, v ovzduší nenávisti k socialismu, odsuzuje se pouze k odnětí svobody na patnáct let.“*

28. října 1954 došlo k nečekanému propuštění Šimona Orensteina, zatímco Oren zůstal ve vězení. Toto rozhodnutí bylo překvapivé vzhledem k tomu, že Orenstein byl odsouzen k doživotí a Oren na patnáct let odnětí svobody. K propuštění Orena došlo až v květnu roku 1956.¹⁷

Také v Sovětském svazu proběhl vykonstruovaný proces vedený v podobném duchu. V lednu 1953 sovětské vyšetřovatelé „odhalili“ takzvané „spiknutí lékařů“, které obvinili z obdobných trestných činů jako obžalované v případě procesu se Slánským.¹⁸

¹⁶YEGAR. 1997. str. 155-156.

¹⁷YEGAR. 1997. str. 163-167.

¹⁸SIEBER, ZÍDEK. 2009. str.131.

6. Vlna ochlazení vztahů

V době, kdy probíhaly procesy se „spiklenci“, docházelo k napadání československých a sovětských zastupitelských úřadů v Izraeli, z tohoto důvodu uvažovalo československé ministerstvo zahraničí o zrušení svého zastupitelského úřadu. K takovému kroku však nikdy nedošlo, zřejmě po konzultaci se sovětskými poradci. Sovětský svaz se rozhodl svůj úřad dočasně uzavřít, ale po několika měsících ho znovu otevřel.

Představitelé Československa si plně uvědomovali, že z Izraele se v dohledné době nestane stát se socialistickým zřízením, jak si předtím „vysnili“, ale tím, že nechali působit svůj zastupitelský úřad v Izraeli, si nechali otevřené dveře do dalších zemí Blízkého východu, protože v tuto dobu neměli v žádné jiné z těchto zemí řádné zastoupení. Tím byli také schopni získávat informace o dění z celého regionu.¹⁹

6.1 Vyzbrojování Arabů

V 50. letech došlo k rychlému rozvoji vzájemné spolupráce mezi zeměmi sovětského bloku a zeměmi na Blízkém východě (zejména se socialisticky orientovaným Egyptem). Československo podepsalo smlouvu o výměně zboží již v roce 1951.

V roce 1953 následovala smlouva Sovětského svazu s Egyptem o výměně zbraní a nafty za egyptskou vlnu. V roce 1954 byla vyhotovena další smlouva mezi Sovětským svazem a Egyptem o technické pomoci a rozvoji v různých odvětvích ekonomiky. V březnu tohoto roku také došlo na povýšení zastupitelských úřadů Sovětského svazu a Egypta na velvyslanectví. K tomu se nejspíše i připravovalo dojednání dodávek zbraní pro egyptskou armádu z Československa.

Mezi lety 1955 a 1965 se obchod mezi Československem a Egyptem dokonce ztrojnásobil. Z tohoto důvodu se Československo stalo, po Sovětském svazu, největším obchodním partnerem Egypta. První dodávka zbraní proběhla již v roce 1955, tento „proud“ se zastavil až v roce 1975.

¹⁹TATEROVÁ. 2017. str. 47-48.

Po První arabsko-izraelské válce probíhající v letech 1947 a 1949 se arabské státy nesmířily s prohrou a začali se připravovat na další útok na Izrael.

Příprava spočívala mimo jiné i ve shromažďování zbraní zakoupených na základě dohod s Velkou Británií a Spojenými státy. Spolu s podepsáním Bagdádského paktu arabskými zeměmi v roce 1955 došlo k nerovnováze sil na Blízkém východu, především ke škodě Izraele. Ten se snažil také získat zbraně v zahraničí, ale neuspěl.

Země Západního i Východního bloku se snažily získat na svoji stranu tentokrát Egypt. Země Východního bloku v čele se Sovětským svazem věřily, že procesy, které u nich proběhly s antisemitským podtextem, a také protiizraelská propaganda jim získají náklonnost arabských zemí.²⁰

Zmínit je třeba také fakt, že spojení, které chtěl Sovětský svaz s arabskými zeměmi, se nikdy nenaplnilo. A to ani po revolučním puči v červenci 1952 v Egyptě, kdy byla příležitost pro Sověty angažovat se v místní politice. Většina arabských států tak nadále spolupracovala spíše se západními velmocemi.²¹

Další smlouvu Československo podepsalo v roce 1956 také se Sýrií, jednalo se samozřejmě o pomoc s vyzbrojením, stejně jako v případě Egypta. Tyto dohody vyvolaly v Izraeli velké obavy, bylo jasné, že se Izrael musí připravit na válku. Požádal čtyři různé velmoci o zásobování zbraněmi, avšak ani jedna neodpověděla kladně.

Izrael věděl, že bude nucen začít preventivní válku a zaútočit na nepřátele dřív, než to udělají oni. Čím dříve, tím lépe, nesmí nechat školit nepřátelskou armádu v Sovětském svazu a nesmí dovolit to, aby sovětské poradci vyškolili armádu pro boj proti Izraeli.

V izraelském parlamentu vystoupil premiér izraelské vlády Moše Šaret a ve své řeči konstatoval, že vyzbrojování Egypta Československem je nepřijatelné, ale také to, že za rozhodnutím o vyzbrojení nepřítele stojí především Sovětský svaz, který v případě války, má nést vinu.

²⁰YEGAR. 1997. str. 169-170.

²¹SIEBER, ZÍDEK. 2009. str.131.

Také velmi výrazně kritizoval Spojené státy americké, které vyzbrojovaly iráckou armádu, odsoudil tento krok a s ním i celá vláda a opozice kromě komunistické strany.²²

6.2 Normalizace vztahů

K určité částečné normalizaci vztahů došlo po smrti Josifa Vissarionoviče Stalina, který zemřel dne 5. března roku 1953. Do čela Sovětského svazu se postavil Nikita Sergejevič Chruščov a byl odhalen kult osobnosti Josifa V. Stalina. Měsíc před jeho smrtí došlo k úplnému přerušení diplomatických vztahů Sovětského svazu a Izraele, avšak již v prosinci téhož roku byly bilaterální vztahy mezi zeměmi obnoveny.²³

Téma obnovy vztahů mezi Československou republikou a Izraelem přišla až v roce 1955, kdy se konala speciální porada na ministerstvu zahraničních věcí. Ostatní země Východního bloku již své vztahy s Izraelem částečně normalizovaly, avšak v Československu to bylo do roku 1955 tabu. Hlavními důvody tohoto tabu byly nevyřízené finanční pohledávky z minulosti za dodávané zbraně a materiál a také neochota umožnit emigraci Židů do Izraele.

Další věcí, která vzájemné vztahy velmi výrazně komplikovala bylo věznění izraelského občana Mordechaje Orena, jak již bylo zmíněno výše. Z této porady tedy nakonec vyplynulo, že Československo není příliš ochotné řešit problémy, které mezi zeměmi nastaly, a při nejlepších okolnostech je zde možnost dělat pouze malé ústupky.²⁴

6.3 Suezská krize a její dopad na vzájemné vztahy

Dne 29. října roku 1956 Izrael za souhlasu Velké Británie a Francie zaútočil na egyptskou Sinaj. Tím v podstatě odstartoval další vlnu ochlazení vztahů jak s Československem, tak se všemi státy Východního bloku včetně se Sovětským svazem.²⁵

Československo oficiálně jednoznačně podpořilo ve válce Egypt a prezidenta Násira, odsoudilo izraelský vpád a označilo zemi za agresora. To samozřejmě způsobilo

²²YEGAR. 1997. str. 169-171.

²³SIEBER, ZÍDEK. 2009. str.131.

²⁴TATEROVÁ. 2017. str. 49.

²⁵SIEBER, ZÍDEK. 2009. str.134-135.

zamrznutí vzájemných vztahů a neblahý dopad to mělo i na československé Židy, kterým přestala vláda udělovat víza k emigraci do Izraele.²⁶

Bylo velmi symbolické, že země, která pomáhala židovskému státu v jeho první válce proti Arabům, nyní hrála hlavní roli při budování armády jejího největšího nepřítele.

Dodávky tanků, stíhacích letadel MIG, dělostřeleckých děl, obrněných vozidel a dalších strojů v hodnotě téměř 46 milionů liber se také staly jasným důkazem rostoucí blízkosti mezi sovětským blokem a arabskými zeměmi. Než se však Egyptané pořádně naučili, jak ovládat tyto zbraně, Izrael jich mnoho během Suezské krize zničil.²⁷

Ochlazení se projevilo dokonce i na vztazích mezi Komunistickou stranou Izraele a Komunistickou stranou Československa. Izraelští komunisté byli před očima veřejnosti zostuzeni kvůli dohodě o dodávkách zbraní mezi Egyptem a Československem.

Při setkání izraelského předsedy komunistů Saliba Khamise v roce 1956 v Praze si postěžoval na skutečnost, že o této dohodě nebyl informován a žádá o vysvětlení, které by mohl prezentovat izraelskému lidu. Toho se však od komunistů nedočkal, možná také proto, že v této době se snažili Židé s pověřením izraelské vlády najít možné kontakty, přes něž by mohli kupovat zbraně pro obranu Izraele.

Dalším příkladem zamrznutí vztahů je pozvání izraelských komunistů na XIII. Sjezd, který se konal v Tel Avivu. Československé vedení na tuto pozvánku nereagovalo, a když izraelská strana poslala opětovné pozvání, vedení československých komunistů poslalo nazpátek pouze pozdravný telegram. Stalo se tak 18.3.1957, tedy již po krizi v Suez. Takové chování dokazuje jasnou odtažitost Komunistické strany vůči Izraeli.²⁸

6.4 Pokračující antipatie po válce na Sinaji

Po válce na Sinaji byly vztahy mezi Československem a Izraelem velmi napjaté. Šířila se vlna vzájemné podezřívavosti z nepřátelských činů a atmosféra mezi diplomaty byla na stejné úrovni. Lze říci, že je zde patrná opravdu slabá tendence ke zlepšování vztahů, víceméně pouze v malých ústupcích hlavně ze strany Československa. Na straně Izraele

²⁶TATEROVÁ. 2017. str. 61.

²⁷KALHOUSOVÁ, Irena. 2019. str.114.

²⁸SIEBER, ZÍDEK. 2009. str.134-135.

můžeme pozorovat pokusy o sprátcení, avšak ani tyto tendence nepřinesly nějaký větší průlom. Celá padesátá léta se tedy obecně nesla v duchu oficiálně nepřátelských postojů.

Jak již bylo zmíněno, Suezská krize představovala ohrožení i pro československé Židy, kteří ještě dva roky po skončení tohoto konfliktu, až na některé výjimky, nemohli odcestovat do Izraele. Podobné opatření se týkalo i občanů Izraele, kteří chtěli vycestovat do Československa. Vláda rozhodla, že nebude vydávat víza Židům přijíždějícím z Izraele ani za účelem turistiky nebo obchodu.

V roce 1957 také došlo k oboustrannému vypovězení diplomatů jak z Československa, tak z Izraele. Jednalo se o Jaromíra Vašíčka z československé ambasády a Moše Schatze z izraelské ambasády. Československo prohlásilo, že Schatz získával informace špionážního charakteru za peněžní úplatu od zdejších občanů. Státní bezpečnost Schatze zadržela a posléze donutila pózovat na fotografiích s penězi, revolverem a dalšími předměty, které však, dle tvrzení Schatze, dotyčnému nepatřily. Později byl Schatz prohlášen za nežádoucí osobu a byl nucen opustit Československo do 48 hodin.

Na onen případ zřejmě reagovalo izraelské ministerstvo zahraničních věcí a donutilo československého chargé d'affaires Vašíčka opustit zemi taktéž do 48 hodin.

Tento incident se samozřejmě negativně promítl do bilaterálních vztahů a zhoršil už tak špatnou situaci. Důsledkem toho se zejména českoslovenští diplomaté v Tel Avivu ocitli v jisté izolaci.

Izrael však kvůli židovské menšině, žijící v Československu, chtěl vztahy zlepšit, proto již v říjnu 1957 byl jmenován nový vyslanec Šmuel Bendor. Ze strany Izraele tak došlo k povýšení diplomatického statusu.²⁹

7. Šedesátá léta

V 60. letech nedošlo k žádnému zásadnímu zlepšení bilaterálních vztahů. Obchodní vztahy zůstaly přerušeny, diplomatické styky byly udržovány na nižší úrovni a izraelská ambasáda v Praze zůstala uzavřena a sledována tajnou policií.³⁰

²⁹TATEROVÁ, 2017. str. 62-63.

³⁰KALHOUSOVÁ, Irena. 2019. str. 114.

Tento problém přetrvával především kvůli proarabské politice Československa. Při řešení sporných otázek Československo dál zastávalo politiku neústupnosti, taktéž v otázkách obchodu a kultury pokračoval trend umírněnosti a pasivity.³¹

Co se týče komunistického režimu v Československu, ten byl během 60. let částečně liberalizován a do jisté míry demokratizován, avšak toto uvolňování se příliš netýkalo vztahů s Izraelem.

Byly zde jisté úvahy, například návrh na navýšení diplomatického zastoupení v obou zemích, který měl nejdřív podporu i od prezidenta Antonína Zápotockého, avšak ten posléze svůj názor přehodnotil a k ničemu takovému nedošlo. Učinil tak kvůli doporučení ministerstva zahraničních věcí, které konstatovalo, že Izrael není „vhodným kandidátem“ na spřátelenou zemi.

Také proto, že židovský stát navázal významnou spolupráci se Západním Německem, tedy zneprátelenou imperialistickou zemí. Dalším faktorem bylo československé přátelství s arabskými zeměmi, které v této době hrály významnou roli v zahraniční politice jak Československa, tak Sovětského svazu, Arabové by zřejmě špatně chápali normalizaci vztahů s Izraelem.

Důvodem, proč nedošlo k povýšení diplomatického zastoupení byl také proces, který v té době v Izraeli probíhal. Jednalo se o soudní líčení s československým rodákem Kurtem Sitem, který byl v Izraeli zadržen a obviněn ze špionáže. V Československu tato kauza upoutala velkou pozornost. Vláda ji vnímala jako velmi závažnou a zvedla v zemi vlnu nevole vůči Izraeli.³²

7.1 Proces s Adolfem Eichmannem

Nepřátelský postoj Československa vůči Izraeli se poté projevil během Eichmannova procesu, který se konal v roce 1961 v Jeruzalémě. Úřady odmítly pomoci Izraeli při shromažďování důkazů proti Eichmannovi, aby se zdržely legitimizace práva Izraele „jednat ve jménu všech Židů bez ohledu na jejich občanství“.

³¹YEGAR. 1997. str. 174-175.

³²TATEROVÁ. 2017. str. 69.

Československý tisk, který procesu věnoval velmi rozsáhlé zpravodajství, potlačil veškeré zmínky o židovských obětech nacistického konečného řešení. Místo toho komunistická propaganda rozmnožovala narativy, které tvrdily, že v zemi existovalo spojení mezi Vatikánem a nacistickými zločinci, spojení mezi Eichmannem a vysokými představiteli Západního Německa a dohoda mezi Izraelem a Západním Německem, ve které výměnou za peníze na repatriaci Izrael potlačí informace usvědčující představitele z fašismu.³³

Nakonec československé ministerstvo zahraničních věcí vydalo prohlášení, ve kterém zmiňuje Československo jako zemi, která má zájem o to, aby Eichmann neunikl spravedlivému trestu, a že je i v zájmu Československa, aby byli dostiženi i jiní váleční zločinci a tento případ bere jako možnost k otevření dalších vyšetřování.

Avšak i přes toto prohlášení bylo zcela jasné, že Československo se nechce zapojovat do aktivit Izraele ani v případech odsouzení válečných zločinců, protože by tím dalo najevo souhlas s izraelskými postoji, což bylo v této době absolutně nepřijatelné.

Československo souhlasilo jít pouze cestou neoficiálního charakteru, a to například přes Svaz protifašistických bojovníků. Přes něj by byla možnost dostat se k důkazním materiálům, které měla k dispozici československá justice. Také navrhlo Izraeli vydání Eichmanna, který by mohl být souzen v Československu, ale to byla spíše nabídka pouze ve formální rovině.

Nakonec při soudním líčení nebyly použity žádné důkazy z Československa, protože vláda v září 1960 rozhodla, že je nevydá. Adolf Eichmann byl tedy souzen bez nich, ale ani to mu nepomohlo uniknout nejvyššímu trestu, ke kterému se v tomto případě Izrael uchýlil úplně poprvé. Eichmann byl popraven 1. 6. 1962 jako první odsouzený na smrt civilním soudem Izraele.³⁴

³³KALHOUSOVÁ, Irena. 2019.

³⁴SIEBER, ZÍDEK. 2009. str.137-138.

Z těchto kauz je tedy patrné, že mezi zeměmi nedošlo k žádnému sblížení a pokračoval tedy trend z konce 50. let. To potvrzuje i *Koncepce československo izraelských vztahů*, kterou schválilo ministerstvo zahraničních věcí 19. května 1961. V tomto dokumentu se nachází doporučení udržovat styky mezi ČSSR a Izraelem na bázi formálnosti a odměřenosti. Základním bodem možnosti či nemožnosti normalizování vztahů mezi zeměmi, je přehodnocení směřování Izraele v otázkách zahraniční politiky, tj. odklon od západních velmocí (především od USA) a také normalizování vztahů zemí zapojených do arabsko-izraelského konfliktu.³⁵

7.2 Rehabilitace a revize politických procesů

V 60. letech se otevřela možnost revize a rehabilitace odsouzených ve vykonstruovaných politických procesech, to však představovalo pro představitele Československa velmi složitou práci, která v podstatě nikdy nebyla řádně ukončena.³⁶

Tuto možnost velmi pozitivně vnímal Izrael, otevřela se zde totiž myšlenka očištění izraelských občanů a normalizace vztahů mezi zeměmi. Mezi odsouzenými židovského původu byli kromě nejznámějších Orena a Orensteina také bývalý izraelský chargé d'affaires v Praze Arie L. Kubovy a například také Zeev Shek, který byl obviněn v 50. letech ze špionáže, avšak z Československa vyhoštěn nebyl, přesto, že tento verdikt byl v jeho případě několikrát zmiňován.

Hlavními zastánci revize proces v Izraeli byli členové a vedení strany Mapam, levicové strany, jejímž členem byl odsouzený Mordechaj Oren. Tato strana se několikrát pokoušela o znovuotevření procesu, také kvůli tomu, že stranu jako takovou tento případ poškozují v očích izraelských občanů.

K revizi případu Šimona Orensteina došlo v únoru 1963 a Nejvyšší soud rozhodl o zrušení rozsudku vydaného 7. srpna 1953. Ve svém rozhodnutí napsal, že chování Orensteina v té době nebylo trestným činem.

³⁵TATEROVÁ. 2017. str. 71.

³⁶HAVLÍČKOVÁ. 2009. str. 48.

Případ Orena byl znovu otevřen dne 19. září 1963, a odsouzený byl taktéž zproštěn viny v plném rozsahu. Soud rozhodl, že původní rozsudek porušuje platná právní ustanovení. Soud také mimo jiné konstatoval, že spiklenecké centrum, které mělo v Československu působit, nikdy neexistovalo a obvinění byla vymyšlena Státní bezpečností.

Spolu s rehabilitací odsouzených přišla na řadu také otázka, zdali Československo bude ochotno vrátit zabavený majetek a také vyměřit odškodné. Od Orena se čekalo, že žádné odškodnění chtít nebude, ale on o něj nakonec požádal, bylo vyměřeno na 62 905, 58 Kčs.³⁷

7.3 Druhá polovina šedesátých let

Po pozvolném politickém uvolnění v první polovině šedesátých let pokračoval trend normalizování vztahů mezi Československem a Izraelem. Díky tomu byla mezi lety 1965 a 1968 umožněna emigrace dvou až tří tisíc Židů z Československa do Izraele.

Další pozitivní vývoj dokazuje přijetí delegace zástupců židovských obcí ministrem školství na jaře roku 1966, poprvé od roku 1948. Zde byla také dohodnuta příprava oslav tisíciletého výročí existence Židů na českém území a spolupráce ministerstva s židovskými obcemi.

Lidé také mohli dostávat písemnosti od Židů a číst židovskou literaturu, taktéž byl povolen studijní pobyt židovských studentů v Československu. Židům žijícím v Československu byl také umožněn pobyt v Izraeli a také v Sovětském svazu. V Československu se lidé začali zajímat daleko více o Izrael a sionismus, veřejně odsuzovali československou politiku a její protiizraelský postoj, tím dávali najevo touhu po liberalizaci společnosti.

Přes tyto pozitivní příklady se v žádné zemi včetně Československa nezměnil oficiální postoj vůči Izraeli ani vůči zemím Blízkého východu. Sovětský svaz nadále podporoval Araby a Československo dále posílalo zbraně arabským armádám.³⁸

³⁷TATEROVÁ. 2017. str. 75-76.

³⁸YEGAR. 1997. str. 176-177.

8. Šestidenní válka a konec diplomacie

Nejvýznamnější událostí šedesátých let na Blízkém východě je bez pochyby Šestidenní válka. Ta započala 5. června 1967, kdy izraelské letectvo provedlo preventivní úder na letecké základny arabských států a poté izraelská armáda vyhnala egyptská vojska, která byla vyzbrojena československými zbraněmi, ze Sinaje.³⁹

První fáze války se nazývala Moked a došlo v ní ke zničení 70-80 % leteckých sil egyptského, jordánského a syrského letectva, které působily v oblasti. Izraelská armáda využila momentu překvapení a zaútočila na Egypt. Egyptský prezident Násir nepravdivě tvrdil, že egyptské letectvo úspěšně poráží izraelské a tím zmátl Jordánsko a Sýrii, ty pak čelily izraelským útokům nepřipraveny. Násir, i přes četné porážky arabských armád, stále vysílal do světa nepravdivá tvrzení o vítězství egyptské armády v bojích na Sinaji a tím zmátl i Sovětský svaz, který se rozhodl nezasahovat do bojů v přesvědčení, že egyptská armáda vyhraje. Do války se pokusilo zasáhnout OSN, které vydalo rezoluci o zastavení bojů v regionu, avšak tato rezoluce byla ignorována oběma stranami konfliktu.

Izraelská armáda rychle získávala území a vytlačovala vojáky arabských armád. Rychlým postupem obsadila Sinajský poloostrov včetně Suezského kanálu, což představovalo výrazný problém pro námořní obchod do budoucna. Izrael dobyl východní Jeruzalém a centrum města, dále i Západní břeh Jordánu. Po tomto zdrcujícím porážení armád Jordánska a Egypta se tyto dvě země rozhodly akceptovat rezoluci OSN o přerušení bojů. Dalším izraelským úspěchem bylo dobytí Golanských výšin, které bránila syrská armáda. V tomto případě se nejednalo o drtivou porážku, Syřané byli schopni Izraeli způsobit určité ztráty.

Když Sovětský svaz zjistil, jaká je skutečnost, nelibě nesl porážku arabských vojsk a obrátil se na Izrael, aby ho donutil ukončit boje. Izrael nakonec, po doporučení Spojených států, zastavil palbu 10. června v 18:30 hod. Tím byla ukončena tato válka po pouhých šesti dnech.

³⁹SIEBER, ZÍDEK. 2009. str.143.

Tato válka, jak je zřejmé, znamenala největší přínos pro Izrael, který uhájil své území a dokázal vybojovat územní zisky bez větších ztrát. Tímto úspěchem Izrael zvýšil svou prestiž a rozhodně mu dodal sebevědomí.

Na druhou stranu se rozhořel obrovský problém, arabské obyvatelstvo okupovaných území, především Západní břeh Jordánu a Pásmo Gazy, nebylo nakloněno izraelské nadvládě a lze říci, že do dnešních dnů tato velká nevraživost trvá. V Izraeli se také začalo přemýšlet o znovuosídlení těchto sporných míst židovskou komunitou. Dodnes toto osídlení vyvolává v Izraeli rozličné reakce, avšak jisté je, že tento problém neumožňuje větší sblížení Izraele a arabských zemí.

Nově nabitě územní zisky Izraele se rozhodlo řešit i OSN a vydalo speciální rezoluci č. 242, 22. listopadu 1967. Tato rezoluce je základem mírového řešení mezi Araby a Židy.⁴⁰

Rezoluce vyjadřuje nepřipustnost nabývání území válkou, potřebu spravedlivého a trvalého míru a nutnost stažení izraelských ozbrojených sil z území okupovaného v konfliktu. Dále také požaduje ukončení všech nároků a ozbrojených akcí a respektování a uznání svrchovanosti, územní celistvosti a politické nezávislosti všech států v této oblasti, práva na život jejich obyvatel uvnitř bezpečných a uznávaných hranic, bez hrozeb a užívání síly.⁴¹

8.1 Reakce Československa

Co se týče informací, které dostávali českoslovenští obyvatelé o Šestidenní válce mezi Izraelem a arabskými zeměmi, ty zajišťoval československý tisk pouze z arabských zdrojů. Byl ale kritizován arabskými diplomaty, že nedostatečně informuje o arabských vítězstvích, je příliš zdrženlivý, neinformuje o ztrátách izraelského agresora a nedokumentuje jeho zločiny páchané na Arabech.

Židé začali být v Československu znovu utlačováni, kontakty židovských obcí se zahraničím byly zastaveny. Písemnosti Židů byly zabavovány, knihy s židovskou

⁴⁰TATEROVÁ. 2017. str. 79-81.

⁴¹AZUD. 1976. *Třicet let OSN*.

tématikou nesměly být vytištěny, také docházelo k ničení židovských památek včetně hřbitovů po celém Československu. Cesty do Izraele byly zakázány.

Projev, který přednesl československý prezident 10. června 1967 k příležitosti 25. výročí vyhlazení obce Lidice, byl velmi kritický k Izraeli, a ještě tentýž večer bylo oznámeno přerušení diplomatických styků Československa s Izraelem. Takovou reakci přichystali všechny země Východního bloku (kromě Rumunska), které v tomto konfliktu podporovaly Araby. V zemích komunistického zřízení bylo požadováno okamžité stáhnutí izraelských vojsk z okupovaného území. V továrnách a závodech se komunističtí funkcionáři pokoušeli pořádat protiválečná shromáždění.

Novinová redakce Rudého práva napsala 15. července 1967 článek o „Nezákonné činnosti izraelských diplomatů“. Tento článek nápadně připomínal rétoriku tisku z padesátých let během procesu se Slánským. Lidé v Československu byli povětšinou znepokojeni protiizraelským postojem prezidenta Novotného, který přesně kopíroval oficiální postoj představitelů Sovětského svazu.

Někteří obyvatelé Československa obdivovali Izrael a jeho vojenské úspěchy, spojovali si tento konflikt s rokem 1938 a 1939 u nás, kdy jsme se nebránili hitlerovskému Německu a byli bez boje poraženi. Lidé obdivovali takovou připravenost a odhodlání tak malého národa jako je ten izraelský.

Koncem června se konal sjezd československých spisovatelů a tento konflikt byl hlavním bodem projednávání. Spisovatelé odsuzovali protiizraelskou rétoriku československé vlády a žádali přehodnocení vztahů s Izraelem. Komunistická strana nenechala tuto provokaci bez odezvy. Ti, jenž nezměnili svůj proizraelský postoj, byli vyloučeni ze svazu spisovatelů a jejich díla nesměla být publikována.

Protiizraelská a antisionistická rétorika oficiálních představitelů Československa byla u občanů v nelibosti. Lidem se nelíbilo, že vláda se chová až servilně vůči Sovětskému svazu a naprosto kopíruje jeho oficiální rétoriku. Tento fakt vedl k výměně prezidenta Novotného, který byl nahrazen Ludvíkem Svobodou. Prohra arabských států byla

v Československu vnímána jako prohra celého komunistického bloku, také proto, že Československo bylo jedním z hlavních dodavatelů zbraní pro arabské armády.⁴²

Ještě v průběhu války, 7. června 1967, izraelský chargé d'affaires v Praze Jehuda Nassie předložil československému ministerstvu zahraničních věcí dopis od izraelského předsedy vlády Levyho Eškola pro československého prezidenta a premiéra. Tento dopis obsahoval vysvětlení zahájení vojenského útoku na okolní státy a obhajoval izraelský vpád na cizí území jako nutnou obranu před plánovaným útokem arabských zemí na Izrael. V tomto dopise také žádá o mezinárodní podporu a pomoc, to však československá diplomacie zcela odmítla, dopis nepřijala a dále pokračovala v oficiální rétorice, kdy Izrael označovala jako agresora.

Jak již bylo zmíněno, Československo spolu s dalšími státy komunistického bloku, přerušilo diplomatické styky s Izraelem již 10. června 1967 v reakci na rozpoutání války Izraelem. Den poté, 11. června 1967, obdržel československý chargé d'affaires v Tel Avivu Skoumal instrukce k dalšímu postupu po ukončení bilaterálních vztahů mezi Izraelem a Československem. Hlavním bodem těchto instrukcí bylo nařízení co nejdříve opustit Izrael, toto nařízení se týkalo hlavně diplomatů sloužících na zastupitelském úřadu v Tel Avivu. Dalším bodem bylo vyřešení majetkových záležitostí a také záležitostí souvisejících s uzavřením úřadu. O to se měl postarat pouze jediný pracovník úřadu.

Tyto instrukce se týkaly i opačné strany, tedy zastupitelského úřadu Izraele v Praze. Agendu zastupování Československa v Izraeli měl přebrat jeden z neutrálních států, v tomto případě Rakousko.⁴³

8.2 Pražské jaro

Ještě velmi krátké období od ledna 1968 do 21. srpna 1968 bylo v Československu dovoleno podporovat Židy a odsuzovat antisemitskou vládu. K moci se totiž v tomto období dostal liberální prezident Alexander Dubček. V Československu začalo tzv. „Pražské jaro“. Židé mohli bez omezení vydávat knihy, psát a dostávat korespondenci ze zahraničí, mohlo se cestovat do Izraele. Spekulovalo se o možnosti obnovení

⁴²YEGAR. 1997. str. 177-181.

⁴³TATEROVÁ. 2017. str. 81-82.

diplomatických vztahů. Dokonce i v tisku bylo patrné, že nastala demokratizace, zmizely novinové články hanobící Izrael a Židy. Vládě byly předány tisíce podpisů bojujících za obnovu diplomacie mezi zeměmi.

Pozoruhodné je také zvolení dr. Eduarda Goldstückerera (první vyslanec Československa v Izraeli) předsedou Československého svazu spisovatelů v reakci na protiizraelské výroky bývalé vlády.

Stoupenci prezidenta Novotného proti tomu ostře protestovali a celou dobu Pražského jara se snažili vyvolat vlnu antisemitismu založenou právě na dr. Goldstückerovi a dalších židovských funkcionářů, kteří byli během roku 1968 ve významných funkcích.

Vlnu liberalizace a demokratizace Československa ukončil 21. srpna 1968 vpád vojsk Varšavské smlouvy a vše, co bylo v roce 1968 vybudováno bylo postupně zničeno nastoupením normalizace a politiků konzervativního křídla komunistické strany.⁴⁴

I přesto, že Československo zažívalo uvolnění v 60. letech, přes liberalizaci a demokratizaci, přes „socialismus s lidskou tvář“, se nebylo schopno odpoutat od zahraniční politiky Sovětského svazu a normalizovat vztahy s Izraelem.

Šestidenní válka a následná okupace Československa sovětskými vojsky a vojsky „spřátelených zemí“ na dlouhou dobu „pohřbila“ jakékoliv vzájemné oficiální vztahy. Izraelští občané se do roku 1989 nesměli do Československa ani podívat.⁴⁵

Nedlouho po okupaci vojsky Varšavské smlouvy vyšel článek v sovětských novinách Pravda, ve kterém nazýval Dubčeka a liberální křídlo Komunistické strany Československa zrádci a obviňoval je z podporování podzemního sionistického odboje. V Československé televizi, v té době již ovládané Sověty, došlo k vysílání lživých reportáží o Dubčekovi a jeho přátelích, kteří měli údajně vyzvídat informace od československých tajných sužeb a předávat je Izraeli za účelem diskreditace komunistického režimu. Hlavním zrádcem této antisionistické kampaně se stala nejviditelnější osoba židovského původu, a to dr. Eduard Goldstücker.

⁴⁴YEGAR. 1997. str. 181-182.

⁴⁵SIEBER, ZÍDEK. 2009. str.145.

K antisemitismu nabádala občany sama vláda a Židé na území Československa se cítili znovu ohroženi. Byli však ujištěni, že mohou kdykoliv požádat o víza a odcestovat ze země bez prodlení. K tomu také začalo ve velkém docházet, do konce roku 1968 opustilo Československo přes 4 000 Židů a pro velký počet z nich se stal novým domovem Izrael.⁴⁶

8.3 Reakce arabských států

Arabské státy se rozhodly řešit Šestidenní válku na konferenci v súdánském Chartúmu, na kterou přijeli nejvyšší politici arabských zemí. Tato konference, na rozdíl od arabských extremistů, kteří nechtěli s Izraelem mír a usilovali o úplné zničení Izraele, chtěla aplikovat mírová řešení.

V Egyptě však nadále přetrvával názor prezidenta Násira, že s Izraelem se nevyjednává, nedovoluje žádný mír a žádné uznání tohoto státu. Tím se ukazuje, že ani arabské státy nebyly sjednocené v otázce řešení této krize, avšak prioritním zájmem všech arabských zemí se stal požadavek na odchod Izraele z okupovaného území po Šestidenní válce.

Nejvíce zlomený Šestidenní válkou se ukázal Egypt, jehož obyvatelé pocítovali velké zklamání, podvedení a zášť vůči Izraeli. V boji s ním totiž přišli o velké množství bojové techniky, a hlavně asi o 11 500 mužů, z toho přes tisíc důstojníků. Toto zklamání vycházelo především z nepravdivých tvrzení v průběhu války, kdy egyptský prezident proklamoval vítězství armády a izraelskou porážku, o to hůře se potom lidé vypořádávali s realitou.

Překvapivou odpovědí na tuto deprivaci obyvatelstva bylo přiznání pochybení od samotného Násira a následná abdikace. Tu však většina Egyptanů nesla nelibě a vyrazila do ulic, kde svého prezidenta chtěla přesvědčit, aby zůstal u moci. Násir se tak vrátil k prezidentské funkci a byla mu dovolena velká reorganizace celé armády, kdy vysocí důstojníci byli zbaveni svých hodností a někteří byli dokonce uvězněni. Tímto způsobem se Násir zbavil lidí v armádě, kteří nesouhlasili s jeho levicově orientovanou politikou.

⁴⁶YEGAR. 1997. str. 184.

V srpnu roku 1967 se opozice pokusila o puč a sesazení Násira, avšak neúspěšně. Poté byl prezident nucen změnit kurs svojí politiky, a to především kvůli vojenskopolitickému vývoji.

Násir zemřel náhle v září roku 1970 a na jeho místo nastoupil dosavadní viceprezident Anwar Sádát, který v únoru 1971 přednesl svůj plán na mírovou dohodu s Izraelem, která však byla z izraelské strany odmítnuta především kvůli požadavku Sádáta na stažení Izraele z okupovaných území. Na to reagoval Sádát tak, že se začal, společně se Sýrií, připravovat na válku, jíž by získal zpět okupovaná území.⁴⁷

9. Sedmdesátá a osmdesátá léta

Po nástupu normalizace v 70. letech Československo nadále drželo kurs zahraniční politiky společně se státy komunistického bloku, o kterém rozhodoval Sovětský svaz. To znamenalo nepřátelství vůči Izraeli, materiální, propagandistická i jiná podpora arabských zemí a Organizace pro osvobození Palestiny.

Československo postupovalo velmi tvrdě vůči Izraeli společně se Sovětským svazem, jediné tyto dvě země na své území nepustili žádného občana Izraele, bilaterální vztahy mezi zeměmi byli naprosto poškozené. Ostatní země komunistického bloku takto tvrdě vůči Izraeli nezasahovaly.

Pomoc Československa arabským zemím spočívala i ve výcviku pro tzv. partyzánský boj. Mezi lety 1959 a 1989 několik stovek osob ze zemí třetího světa prošlo tímto výcvikem, jedním z nejvíce početným zastoupením zde byl Irák. Tento výcvik trval šest měsíců a vědělo o něm pouze nejvyšší velení Československa, které také kandidáty vybíralo. Účastníci výcviku se učili například špionážním technikám, sledování a hlídání podezřelých osob.

Tyto kurzy byly zrušeny mezi lety 1968 a 1975 kvůli invazi vojsk Varšavské smlouvy a nedůvěryhodnosti Československa mezi těmito lety ze strany Sovětského svazu. Od obnovení se hlavním zdrojem osob na výcvik stala Organizace pro osvobození Palestiny Jásira Arafata.

⁴⁷TERNER. 1991. str. 158-161.

V Československu nadále panovala vlna antisemitismu a antisionismu. Například na místě, kde Židé čekali na transport do koncentračních táborů, byl vybudován v roce 1972 hotel, a když chtěla Rada židovských obcí na tento hotel umístit alespoň pamětní desku, byla odmítnuta s tím, že izraelský agresivní politický kurs není slučitelný s politikou československého socialistického zřízení a umístění desky by rozdmýchávalo ve společnosti pracujícího lidu znepokojení.

Za dílo židovských a antikomunistických zahraničních centrál byla prohlášena v oficiální proklamaci i Charta 77, aby byla snížena její důvěryhodnost.

Situace mezi oběma zeměmi zůstala beze změn až do uvolnění v 80. letech, konkrétně v září roku 1988, kdy se na Valném shromáždění Organizace spojených národů setkali ministři zahraničních věcí Izraele a Československa. Československý ministr informoval svého kolegu o možnosti vyslání diplomatického personálu a ekonomů do Izraele za účelem prozkoumání možnosti rozvoje bilaterálních vztahů zemí.

V únoru 1988 odletěla do Izraele skupina vládních obchodních zástupců a byly podepsány první smlouvy mezi podniky a dojednána možnost vydání víz izraelským turistům, kteří chtěli navštívit Československo.

O výstižnou definici vzájemných vztahů se postaral poslední pověřený zástupce izraelského vyslanectví od srpna 1963 do 10. června 1967 Jehuda Nasi, který napsal: *„Přerušeni trvalo celou dobu existence Izraele, protože vztahy během patnácti let, které formálnímu přerušeni předcházely, postrádaly jakýkoli obsah. Byla to léta jednostranného mrazivého nepřátelství ze strany Československa. Ovzduší bylo ovlivňováno řadou trpkých a tvrdých faktů, které Československo proti nám postupně konstruovalo. Nevyhýbalo se Československo tvrdohlavě celých těchto 15 let skutečnému dialogu o jakékoli otázce s námi? Nepřipojovalo se místo toho v mezinárodní politice ke každému útoku proti nám? Nevyzbrojovalo od roku 1955 v masovém měřítku arabské státy, které měly v plánu likvidaci Izraele?“*

Koncem 80. let došlo v Evropě k postupnému rozpadu zemí komunistického bloku, a to včetně Československa. Po Sametové revoluci, která zde proběhla se otevřela cesta k navázání přátelských vztahů s Izraelem bez ohlížení se na politiku Sovětského svazu. Nastalo sblížování obou zemí a výrazné zlepšení bilaterálních vztahů.⁴⁸

Československo si dalo po pádu komunismu jasný cíl a prioritu – zlepšení bilaterálních vztahů s Izraelem.

Již v prosinci roku 1989 přijel do Prahy zástupce Izraele ve Varšavě, aby projednal možné opětovné navázání diplomatických vztahů mezi Československem a Izraelem. Po této návštěvě začaly delegace obou zemí vést vzájemné rozhovory. Izrael poté informoval, že Československo je připravené na obnovu vztahů na všech úrovních a je možné s ním podepsat dohody.

V lednu 1990 zavítal do Prahy místopředseda izraelské vlády Šimon Peres, jenž spolu s prezidentem republiky Václavem Havlem a také předsedou československé vlády, diskutoval o obnovení bilaterálních vztahů.⁴⁹

⁴⁸YEGAR. 1997. str. 184-186.

⁴⁹YEGAR. 1997. str. 193.

10. Závěr

Československo podporovalo Židy v otázce vzniku samostatného státu před i po Druhé světové válce. Velké zastání měla židovská komunita, která v té době pobývala v Palestině, v Československu i v rámci Organizace spojených národů, kde ČSR působila ve výborech pro ustanovení židovského státu na území Palestiny.

Československý stát byl také jedním z prvních, který uznal nezávislost a samostatnost státu Izrael po jeho vzniku a také se stal jeho spojencem na ekonomickém poli. Z Československa proudily do Izraele zbraně, které pomohly vyhrát první válku za nezávislost. Ta proběhla již v roce 1948, tedy hned v prvním roce vyhlášení nezávislosti. Tyto zbraně se do Izraele dostávaly i přes embargo vydané Organizací spojených národů a dokazují tak výjimečné pouto mezi zeměmi.

Československá republika také velmi výrazně podporovala Židy, kteří chtěli emigrovat z Evropy po Druhé světové válce a pomáhala jim s vyřízením víz a následnou dopravou do cílových destinací. Tato pomoc začala ihned po skončení Druhé světové války a trvala i po únorovém převratu v roce 1948, kdy se k moci dostali komunisté v čele s Klementem Gottwaldem. Nová vláda v začátcích své existence nebránila masové emigrace Židů do Palestiny a západních zemí, protože v té době Sovětský svaz vedl vůči Židům ještě smířlivou politiku.

To se však změnilo v padesátých letech, kdy Sovětský svaz přehodnotil svou zahraniční politiku vůči Izraeli a s ním tak musely učinit všechny jeho satelity, Československo nevyjímaje. Co zapříčinilo odklon Sovětského svazu od přátelství s Izraelem není zcela jasné. Možným důvodem mohly být prohrané volby komunistické izraelské strany anebo také příklon Izraele k Západu, a především ke Spojeným státům americkým, od kterých přijímaly dolarové půjčky.

Přehodnocení vztahů se projevilo v roce 1952, kdy v Československu probíhal vykonstruovaný politický proces s Rudolfem Slánským, který měl výrazný antisemitský podtón.

Tento proces měl velmi vážné dopady na bilaterální vztahy Československa a Izraele a výrazně se na nich podepsal.

Suezská krize v roce 1956 tento stav ještě více zhoršila a mezi zeměmi zavládla další vlna ochlazení, v Československu dále utvrzovala antisemitismus a antisionismus.

Na popud Sovětského svazu byly země komunistického bloku nuceny uzavírat přátelské dohody a smlouvy s arabskými zeměmi. Pro Československo byly důležité dohody s Egyptem o spolupráci a dodávce zbraní. Tím se jasně ukázalo, že přátelství s Izraelem na dlouhou dobu utichá a přednost před ním dostává boj proti Izraeli a vyzbrojování okolních arabských států.

V následujících letech byly vztahy velmi omezené a emigrace do Izraele byla povolena jen ve výjimečných případech. K velkým změnám nedošlo ani po smrti představitele Sovětského svazu J. V. Stalina, a ani po odhalení jeho kultu osobnosti.

Při vypuknutí Šestidenní války v červnu roku 1967 se Sovětský svaz a jeho satelity, včetně Československa, avšak bez Rumunska, rozhodly úplně přerušit diplomatické styky a prohlásily Izrael za agresora a budovatele imperialismu.

Jak je z celého období patrné, Sovětský svaz měl obrovský vliv na zahraniční politiku Československa, dá se říct, že mu byla zcela podřízena, omezovala se pouze na vykonávání rozhodnutí a sama nemohla vyvíjet jakékoliv úsilí. Vše bylo podřízeno komunistickému velení a na svobodné myšlení zde nebyl žádný prostor.

V šedesátých letech nadále vládla nepřátelská atmosféra, ale navzdory tomu se zde začala rozvíjet kulturní spolupráce, která však neměla nějaký zásadní vliv na oficiální antisemitskou rétoriku země. Patrné to však bylo u tehdejší inteligence, která Izrael začala podporovat navzdory komunistickému režimu.

Československo dodávalo nadále Egyptu zbraně a podporovalo arabské státy v protiizraelské rétorice a konfliktech.

V roce 1967 pak vypukla Šestidenní válka, všechny spřátelené komunistické země přerušily diplomatické vztahy s Izraelem a vyjádřily své hluboké rozhořčení nad počínáním Izraele a jeho agresí vůči Arabům.

I přes pozdější uvolnění v Československu a tzv. Pražské jaro nebyl nikdo schopný obnovit vztahy s Izraelem, i když se o tom diskutovalo v intelektuálních kruzích, oficiálně se však pokračovalo v podpoře Arabů. Po vpádu vojsk Varšavského paktu nastoupilo v Československu k moci konzervativní křídlo komunistické strany a tím byly ukončeny spekulace o obnovení diplomacie s Izraelem.

Arabské státy měly možnost posílat do Československa na výcvik partyzánského boje své lidi a také toho hojně využívaly. Skupiny Iráčanů a také členové Organizace pro osvobození Palestiny přijížděli do Československa a učili se zde různým špiónážním aktivitám.

Stav nepřátelství trval až do druhé poloviny osmdesátých let, kdy v Československu došlo k liberalizaci a uvolnění komunistického režimu. Po Sametové revoluci v roce 1989 byly diplomatické vztahy řádně obnoveny a země mají mezi sebou dodnes příznivé vztahy.

Seznam použitých zdrojů

AZUD, Ján. Třicet let OSN [online]. Praha: Horizont, 1976 [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/OSN-Rezoluce-Rady-bezpecnosti-OSN-c-242-o-reseni-situace-na-Strednim-vychode-22-11-1967-t79739>

BURIAN, Michal. Průběh a podrobnosti čs. vojenské pomoci Izraeli na konci 40. let [online]. 31.05.2013 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/prubeh-a-podrobnosti-cs-vojenske-pomoci-izraeli-na-konci-40-let/>

DUFEK, Jiří, Karel KAPLAN a Vladimír ŠLOSAR. Československo a Izrael 1947-1953. Brno: Doplněk, 1993. [cit. 2022-04-16] ISBN 8085765268. ISSN 10810371994.

FRANK, Haggai, Zdeněk KLÍMA a Yossi GOLDSTEIN. “The First Israeli Weapons Procurement Behind the Iron Curtain: The Decisive Impact on the War of Independence.” *Israel Studies* 22, no. 3 (2017): [cit. 2022-04-16]. 125–52. <https://doi.org/10.2979/israelstudies.22.3.06>.

HABERMANN, Tomáš. Souzen bude sionismus. *Paměť a dějiny*. 2017, XI (03). [cit. 2022-03-16]. ISSN 1802-8241.

HAVLÍČKOVÁ, Petra. Politické procesy z padesátých let minulého století. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita. [cit. 2022-04-15].

KALHOUSOVÁ, Irena. Our Jews, Our Israel!: Origins of the Foreign Policy of Poland, the Czech Republic, and Hungary Towards Israel. Londýn, 2019. Diplomová práce. The London School of Economics and Political Science. [cit. 2022-04-16]. Dostupné také z: http://etheses.lse.ac.uk/3954/1/Kalhousov%C3%A1_Our-Jews-our-Israel.pdf

POJAR, Miloš. Izrael. 2., aktualiz. vyd. Praha: Libri, 2009. Stručná historie států. [cit. 2022-04-16]. ISBN 978-80-7277-435-7.

Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1953. s. [5]. [cit. 2022-04-18]. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:793542a0-2a0a-11e3-bd38-5ef3fc9ae867>

TATEROVÁ, Eva. Československá diplomacie a příčiny rozpadu spojení s Izraelem. Studia historica Brunensia [online]. 2019, (2), 121-134 [cit. 2022-03-18]. [cit. 2022-04-16]. ISSN 1803-7429. Dostupné z: doi:10.5817/SHB2018-2-7.

TATEROVÁ, Eva. Československá diplomacie a Izrael v letech 1948-1967. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017. [cit. 2022-04-16]. ISBN 978-807-5095-251.

TERNER, Erich. Dějiny státu Izrael. Vydání I. [Pardubice]: Kora, 1991. [cit. 2022-04-16]. ISBN 80-901-0920-9.

YEGAR, Moshe. Československo, sionismus, Izrael: historie vzájemných vztahů. Praha: Victoria Publishing, 1997. [cit. 2022-04-16]. ISBN 80-718-7087-0.

ZÍDEK, Petr a Karel SIEBER. Československo a Blízký východ v letech 1948-1989. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. [cit. 2022-04-16]. ISBN 978-808-6506-760.

Resumé

The aim of this bachelor thesis is to describe and understand the development of bilateral Czechoslovak-Israeli relations between 1948 and 1967.

The relations between the two countries in the span of these years can be considered as very fast changing, abundant in the number of events, but also reflecting the events of the ongoing Cold War.

This thesis aims to present the role of Czechoslovakia in the establishment of the independent Jewish state of Israel. It then goes on to explain why Czechoslovakia had such an extraordinary relationship with Israel in particular, how the Soviet Union influenced the course of Czechoslovak foreign policy and thus cooled relations with Israel, how the Slánský antisemitic show trial of the 1950s in Czechoslovakia affected relations, and how the Six-Day War ended diplomatic relations between the two countries.